

Gaite zoekt verbinding

Gaite Jansen speelt dit seizoen in de Couperusbewerking *De stille kracht* door Toneelgroep Amsterdam. 'Een script komt altijd aan het karakter van een boek.'

tekst JOUKJE AKVELD foto JANEY VAN IERLAND

Ze is pas 23, maar Gaite Jansens carrière begon al lang geleden: als zesjarige speelde ze bij de Rotterdamse Jeugdtheaterschool Hofplein. Later, als tiener, werd ze gecast voor de tv-serie *SpangaS* (2007) en kreeg ze een hoofdrol in de Carry Sleeverfilm *Lover of loser* (2009). Jansen heeft altijd willen acteren en dat is wat ze de afgelopen jaren met overgave heeft gedaan. In films (*Hoe duur was de suiker*, *Supernova*, *Groenland*, 170 Hz), tv-series (*In therapie*, *A'dam-E.V.A.*) en op toneel.

Zo jong als ze is, een belofte kun je haar nauwelijks meer noemen. Ze werd genomineerd voor een Gouden Kalf voor haar rol als doof, verliefd tienermeisje in *170 Hz* en ze ontving een nominatie voor de Beeld en Geluid Award voor beste actrice voor haar rol als getroebleerde turnster in *In therapie*. Haar stage tijdens het laatste jaar aan de Toneelacademie Maastricht was de prestigieuze rol van Ophelia in *Hamlet vs Hamlet* bij Toneelgroep Amsterdam. Directeur Ivo van Hove had Jansen gezien tijdens een openbare auditie en was onder de indruk van haar theatrale persoonlijkheid, haar tekstbehandeling en iets in haar spel wat hij 'een geheim' noemde. Inmiddels is ze ingelijfd bij het gezelschap.

Vorig seizoen stond ze in *Medea* van de Australische regisseur Simon Stone en vanaf november is ze te zien in *Glazen speelgoed* van de Amerikaan Sam Gold. Maar eerst speelt ze de rol van Doddy van Oudijck in *De stille kracht*, de eerste van drie Couperusbewerkingen geregisseerd door Van Hove.

Wie is Doddy?

"Doddy is de dochter van resident Otto van Oudijck. Ze is opgegroeid in Nederlands-Indië in een rijke, beschermende omgeving. Doddy is jong, een puber nog, en handelt naïef en onwetend. Tegelijk is ze verwend en puberaal en zit ze vol onvervulde verlangens. Doddy wil leven als haar wereldse stiefmoeder Leonie, maar is nog maar een tiener. Ze is verliefd op de Indische jongen Addy, wat haar vader afkeurt. Addy doet het in het geheim met haar stiefmoeder, maar dat weet Doddy niet."

Kende je het boek van Louis Couperus?

"Alleen van naam, ik had het niet gelezen."

Willem Frederik Hermans zei over Couperus dat hij schreef met de nen in narfium neddoet.

"Ja, dat snap ik wel, *De stille kracht* is mooi geschreven."

Hermans bedoelde het niet als compliment. Hij vond Couperus' impressionistische stijl, zijn voorkeur voor 'woordmooie zinnen', maar niets. Wat is er van die bloemrijke stijl overgebleven in de toneelbewerking? Hoe verhoudt de voorstelling zich tot het boek?

"Het boek is heel beschrijvend, de dialogen in het stuk zijn veel kaler. Ik vind dat de bewerking van Peter van Kraaij de essentie van het verhaal goed treft. Het gaat over de clash tussen culturen, hoe mensen uit onwetendheid niet in staat zijn elkaar te begrijpen. Maar ook over de kracht van de natuur en over seksualiteit. Tijdens het repeteren zegt Ivo vaak: 'Kijk wat er in het boek staat.' Het script geeft de kern weer, maar de bijvoeglijke naamwoorden in het boek zeggen iets over de sfeer, de omgeving, een gemoedstoestand. Ze helpen bij de interpretatie, bij hoe we een scène moeten spelen."

Kom je niet aan het karakter van het boek als je die bijvoeglijke naamwoorden weglaat?

"Een script komt altijd aan het karakter van een boek, of dat nu voor film of theater is. Doddy wordt niet alleen gevormd door mijn interpretatie, maar ook door die van Ivo, door An d'Huys die haar kostuum bedacht, door Harry de Wit die de muziek componeerde. Al die visies samen bepalen hoe het publiek haar straks te zien krijgt. De kans is groot dat de Doddy op toneel anders is dan de Doddy in de verbeelding van lezers van het boek. Mensen zullen dingen zien die ze niet zelf hadden bedacht. Als je daar niet tegen kunt, moet je niet gaan kijken."

uitmarkt 23

Gaite zoekt verbinding

Clash tussen Oost en West

Hoe is het om na je afstuderen meteen een plek te krijgen bij het meest gerenommeerde toneelgezelschap van het land?

“Aanvankelijk vond ik het eng: op dat podium, bij die groep had ik altijd willen spelen, nu moest ik het waarmaken. Maar tijdens de eerste repetitie werd ik zo warm onthaald dat die angst wegviel. Uiteindelijk werkt iedereen aan hetzelfde: een zo mooi mogelijke voorstelling. Het is niet zo dat oudere acteurs zich als mentor opwerpen, maar ik heb wel gemerkt dat je bij mensen terecht kunt, dat ze je helpen waar nodig is. Bij *Medea* had ik veel aan Marieke Heebink, en nu, bij *De stille kracht*, voel ik me prettig bij Halina Reijn. Zij vervullen voor mij een voorbeeldfunctie.”

Na *Hamlet* vs *Hamlet* van Guy Cassiers en *Medea* van Simon Stone werk je nu voor het eerst met Ivo van Hove. Hoe is dat?

“Heel goed. Ivo kan kort en kernachtig samenvatten wat je voor een scène moet weten. Wie mijn personage is, welke impulsen haar drijven, daarin is hij superconcreet. Tegelijk biedt hij je binnen die kaders de vrijheid je rol zelf in te vullen. Dat geeft veel vertrouwen. Hij inspireert me en houdt me scherp. Ik wil graag dat Ivo gelukkig is met wat ik doe; van zo’n instelling ga je harder rennen.”

Zag je de toneelbewerking van Ger Thijs van *De stille kracht*?

“Nee, wel delen van de tv-serie. Daarin speelde Hans Dagelet de rol van Addy, nu zijn zoon Mingus.”

Wat voor voorstelling wordt het bij Toneelgroep Amsterdam?

“Het stuk gaat over het verschil tussen Oost en West. Wat Couperus in 1900 schreef, geldt nog steeds voor onze multiculturele samenleving: ook wij moeten uitzoeken hoe we omgaan met mensen uit andere culturen. We praten wel over de islam, maar wat weten we er eigenlijk van? Ik geloof niet dat de verschillen onoverbrugbaar zijn. Als je maar niet bang bent voor de ander en bereid bent op zoek te gaan naar het verbindende element. Otto van Oudijck gaat eraan voorbij dat elk land zijn eigen dynamiek heeft, dat je de natuur van de bevolking serieus moet nemen. Doddy is in Nederlands-Indië geboren, zij is gevoeliger voor het karakter van het land, ook al is ze westers opgevoed. Het stuk gaat erover dat als je negeert wat eigen is aan de mensen in een andere cultuur, er mechanismen in werking treden die zich tegen je keren.”

De stille kracht bepaalt dat een naakte Leonie in de badkamer met rood sap wordt bespuugd. Wordt het een broeierige voorstelling?

“Het is de tijd van de moessons, alles vergaat door de warmte en de vochtigheid, en ondertussen spelen die seksuele verhoudingen. Dat broeierige zit ook in de muziek en het toneelbeeld. Alles – Otto’s papieren, de kleding, wij – is plakkerig en klam of gewoon natgeredend.”

Dat wordt dus elke avond kletsnat applaus halen?

“Ja, waarschijnlijk wel.”

Toneelgroep Amsterdam in coproductie met de Ruhrtriennale:

De stille kracht; 1/10-14/2; tga.nl

‘Oh, East is East, and West is West, and never the twain shall meet,’ schreef Rudyard Kipling in 1889 in zijn *Ballad of the East and the West*. Je zou het het thema van *De stille kracht* (1900) kunnen noemen, de in Nederlands-Indië gesitueerde overspelroman van Louis Couperus (1863-1923). Volgens de schrijver zelf geeft zijn verhaal ‘vooral weer de geheimzinnige vijandschap van Javaanschen grond en sfeer en ziel, tegen den Nederlandschen veroveraar’. *De stille kracht* beschrijft de ondergang van Otto van Oudijck, resident van Laboewangi. Hij waant zich gelukkig met zijn kinderen en tweede vrouw en is ervan overtuigd dat de Europeanen de beschaving in het Verre Oosten verder kunnen helpen. Van Oudijck is te nuchter om zich iets aan te trekken van geloof en rituelen van de Javanen, en het overspel van zijn vrouw wil hij niet zien. Die houding wordt hem fataal.

Mysterieuze gebeurtenissen ondermijnen zijn gezag. In de bewerking van Peter van Kraaij: “Ik voel dat de krachten zich tegen ons keren. Wat er krielt in de schaduw. Wat zich onttrekt aan het oog.”

Gaandeweg brokkelen Van Oudijcks zekerheden af en moet hij constateren dat zijn missie is mislukt en zijn idealen onhoudbaar zijn.

‘De stille kracht speelt in Nederlands-Indië, maar vertelt een verhaal dat universeel is,’ aldus regisseur Ivo van Hove op de site van Toneelgroep Amsterdam. ‘Centraal staat de gespannen verhouding tussen twee culturen, die onverenigbaar tegenover elkaar staan. De stille kracht wordt doorgaans als een poëtische en mentale kracht beschouwd. Dat is ze, maar ze is vooral een kracht met een verwoestende werking.’

De stille kracht is de eerste van drie Couperusbewerkingen van Ivo van Hove bij Toneelgroep Amsterdam. De komende seizoenen volgen *Van oude mensen, de dingen die voorbijgaan* en *De boeken der kleine zielen*. Van Hummelinck Stuurman Theaterbureau is vanaf half september ook een toneelbewerking te zien van Couperus’ zedenroman *Eline Vere*.

'Ook wij moeten
uitzoeken hoe we
omgaan met
mensen uit andere
culturen'